

Årgang 200

landbrugets udvikling gennem 200 år

Hansen, Henning Otte

Published in:
Tidsskrift for Landoekonomi

Publication date:
2014

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Hansen, H. O. (2014). Årgang 200: landbrugets udvikling gennem 200 år. *Tidsskrift for Landoekonomi*, 200(2), 113-116.

REDAKTIONELT FORORD

Årgang 200: Landbrugets udvikling gennem 200 år

Her i 2014 markerer vi, at Tidsskrift for Landøkonomi udkommer med årgang 200. Hermed er tidsskriftet blandt de ældste tidsskrifter i Danmark og blandt de ældste tidsskrifter i verden inden for området. Tidsskrift for Landøkonomi vil derfor i 2014 udkomme med tre jubilæumsnumre med tre temaer: „Landbruget og forskningen“, „Landbrugets udvikling gennem 200 år“ og „Landbrugets fremtid“.

Det første jubilæumsskrift, „Landbruget og forskningen“, udkom i maj 2014, og dette andet jubilæumsskrift har således temaet „Landbrugets udvikling gennem 200 år“. Udgangspunktet for temaet er, at landbruget har gennemgået en grundlæggende forandring i perioden - både strukturelt, erhvervsmæssigt og institutionelt. Både de nationale og de internationale rammer har forandret sig, og begge dele har i større eller mindre grad påvirket landbrugets udvikling. Dansk landbrug i dag er i høj grad et resultat af denne udvikling.

På flere områder er landbrugets udvikling næsten forudbestemt: Når et land gennemgår en økonomisk og industriel udvikling, og den økonomiske velstand forøges - en proces, som alle lande mere eller mindre gennemgår - vil landbrugs- og fødevarersektorens relative betydning i samfundsøkonomien falde. Den øgede velstand vil især blive brugt på andre goder end fødevarer, og andre sektorer og velfærdsgoder vil få en større rolle. På samme måde vil den teknologiske udvikling påvirke landbruget i alle lande: Når der udvikles nye effektive maskiner eller nye højtydende sorter, betyder det, at produktiviteten i landbruget øges, og at færre landmænd kan producere endnu mere. Resultatet bliver stigende afvandring fra landbruget, større bedrifter og realprisfald på landbrugsvarer.

På andre områder er landbrugets udvikling og udviklingsmuligheder bestemt af nogle natur- og ressourcegivne forhold, som er svære at påvirke, og som sætter snævre grænser for landbrugsudviklingen.

På helt andre områder bestemmes landbrugets - og samfundets - udvikling af de beslutninger, som et land tager. Jordlovgivning, handelspolitik, erhvervs politik m.m. har vist sig at være afgørende for udviklingen - og kan have stor betydning langt ud i fremtiden. Som det udmærket redegøres for i dette tidsskrift blev perioden fra 1880'erne til 1. verdenskrig en succesfuld omstilling for dansk landbrug, og perioden og omstillingen blev en af de mest berømmede i hele vores økonomiske historie - og *fortjener en hædersplads i alle beretninger om europæisk landbrugs historie*. Denne succesfulde omstilling var i vid udstrækning et

resultat af, at der i Danmark blev foretaget strategiske beslutninger baseret på frihandel, samarbejde, internationalisering og innovation. I dette nummer af Tidsskrift for Landøkonomi gives der flere eksempler på, at årsagerne til dansk landbrugs nuværende placering og status kan føres mange årtier tilbage i historien.

Man kan med god grund spørge: Hvilken betydning har landbohistorien og landbrugets udvikling gennem 200 år for os i dag? Er det historie for historiens skyld, eller kan vi drage erfaringer af udviklingen? Har vi nytte af at kende til, hvad der skete i og omkring landbruget for 100 eller 200 år siden?

Mange betragter landbrugets historie som en kedelig og irrelevant opremsning af kendsgerninger, perioder og årstal. Og ja, det er muligt at gøre både historie og landbohistorie uinteressant, men i realiteten ser vi, at de historiske rødder er vigtige for at forstå den verden, som vi lever i i dag.

Udgangspunktet er, at landbrugets historie er af stor betydning, når vi skal forstå og forklare, hvordan landbruget, samfundet og landmændene har forandret sig over tid. Landbrugets historie skal give svar på, hvorfor landbruget og det omgivende samfund ser ud, som det gør i dag.

Flere af de helt centrale spørgsmål om landbrugets nuværende placering kan kun besvares ud fra historiske begivenheder:

- Hvorfor er dansk landbrug i dag et af de mest internationalt orienterede i verden?
- Hvorfor har landbruget udviklet sig så forskelligt i de enkelte lande i Europa?
- Hvorfor spiller den animalske produktion en så relativ stor rolle?
- Har andelsbevægelsen haft nogen betydning i landbrugets udvikling frem til i dag?
- Hvilken rolle spiller landbrugsorganisationerne for landbrugets udvikling frem til i dag?
- Hvorledes har landbrugspolitikken påvirket landbrugets udvikling og konkurrenceevne frem til i dag.

I mange tilfælde kan man tilføje: "Og hvorledes vil udviklingen blive fremover?" Her vil mange svar tage udgangspunkt i nogle historiske tendenser, sammenhænge eller begivenheder, som kan være rettesnor for den fremtidige udvikling.

I mange tilfælde er historien grundlaget for at sige noget om fremtiden. Historien gentager sig tit, og selv om rammerne er forskellige, kan man tit drage paralleller mellem nutidige og historiske udviklingsforløb.

I dette jubilæumsnummer af Tidsskrift for Landøkonomi bliver mange af disse emner og aspekter berørt.

Den første artikel er af Erik Hovgaard Jakobsen og har titlen: *Dansk landbrug: Tilbageblik, nutid og fremtid*. Artiklen beretter om dansk landbrug i den økonomisk-politiske udvikling fra begyndelsen af det 19. århundrede frem til nutiden. Gennem krige og kriser frem til den globaliserede verden, vi oplever i dag, med dens udfordringer og muligheder.

Den næste artikel har titlen *Landboforeningerne: En væsentlig aktør i 200 års landbrugs- og samfundsudvikling* og er skrevet af Jørgen Skovbæk, tidligere sekretariatschef i De danske Landboforeninger. I artiklen understreges det, at der er god grund til i år at fejre 200 året for både almueskoleordningen og den landbrugsfaglige oplysningsindsats, fordi oplysningen til brede befolkningslag spiller så væsentlig en rolle for både dansk landbrug og hele den danske samfundsudvikling. I dette oplysningsarbejde og i udviklingen af den danske samfundsmodel kom landboforeningerne til at spille en væsentlig rolle.

Den følgende artikel er skrevet af Karsten Kyed, tidligere lektor ved Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi, og har titlen *Landboreformerne og den nyere jordlovgivning*. Det konstateres, at den historiske og lovgivningsmæssige baggrund af flere grunde fortjener en fyldig omtale. Selv om vi i dag befinder os i en periode med omfattende ændringer i bedriftsstrukturen, har det indtil for få årtier siden været sådan, at det middelstore selvejerbrug har domineret med hensyn til antal og areal. Det samme gælder for de gunstige arronderingsforhold, som har været karakteristiske helt frem til nyere tid. Disse ting har været et særpræg for dansk landbrug siden landboreformerne i slutningen af 1700-tallet, altså i over 200 år.

Den følgende artikel, *Dansk landbrug i miniformat - modeller og landbrugslegetøj 1770-2014* af Peter Bavnshøj og Jens Aage Søndergaard, bringer læseren ind i en noget anden verden: På Dansk Landbrugsmuseum, Gl. Estrup, findes der således en enestående samling modeller af landbrugsredskaber og maskiner, hvoraf de ældste er fra 1700-årene. Modellerne udgør et væsentligt bidrag til historien om landbrugs tekniske udvikling gennem de sidste godt 200 år. Modellerne har været anvendt til forskellige formål, og de er blevet brugt som et led i en teknologiformidling, har indgået som pædagogiske virkemidler i undervisningen på Landbohøjskolen, eller de har demonstreret fortid og fremtid i forbindelse med udstillinger.

„*Dansk landbrugs største og mest succesfulde omstilling*“ er titlen på den næste artikel, som er skrevet af Ingrid Henriksen og Niels Kærgård. Forhistorien var, at dansk landbrug fra 1830'erne til op i 1870'erne levede godt af at sælge korn til det engelske marked, men med fremkomsten af dampskibe og jernbaner blev det europæiske marked forsynet med billig amerikansk og russisk korn. Situationen så kritisk ud, men dansk landbruget løste, bl.a. ved hjælp af andelsorganisering, problemerne ved en omstilling til produktion af animalske produkter som smør, æg og bacon. Omstillingen blev en af de største succeser i dansk erhvervs-historie.

Den følgende artikel, *Husmændene, de radikale og landbrugets størrelsesøkonomi*, er også skrevet af Niels Kærgård og Ingrid Henriksen. Fra begyndelsen af det 20. århundrede til op i 1960'erne var skabelsen af mindre brug ved udstykning en central del af landbrugspolitikken. Denne udviklings mest markante udtryk var jordlovene af 1919. Politisk stod husmandsbevægelsen med tæt tilknytning til Det Radikale Venstre også stærkt. I artiklen skildres denne bevægelse og dens politiske og økonomiske forudsætninger.

I artiklen *Dansk landbrugs internationale rammevilkår i 200 år* af Niels Kærgård og Henrik Zobbe gennemgås de politiske og handelsmæssige rammevilkår i internationalt perspektiv for dansk landbrug. Graden af protektionisme har varieret over tid, og især dansk landbrug har bevæget sig fra perioder med frihandel til beskyttelse og igen tilbage til øget frihandel. I artiklen konkluderes det afslutningsvist, at med de seneste reformer i EU's landbrugspolitik er vi nået tilbage til den globaliserede økonomi, vi havde før 1914.

Den næste artikel er skrevet af Bettina Buhl, Dansk Landbrugsmuseum. Artiklen har titlen *Dansk madkultur i 200 år* og med undertitlen „fra den selvforsynende husholdning til smagen af mormors mad“ vises den forandring, som danskernes madkultur har gennemløbet i de seneste århundreder. I artiklen beskrives også en række af de bagvedliggende årsager, som kan forklare udviklingen. Afslutningsvist konkluderes det, at vi nu lader os inspirere af det udenlandske, og alligevel søger vi tilbage til smagen af oldemors have og mormors sovs og kartofler.

Den sidste artikel har emnet *Strukturændringer i dansk landbrug efter 2. Verdenskrig*. I artiklen konstateres det, at strukturændringerne i dansk landbrug siden anden Verdenskrig har været markante: Færre, større, og mere specialiserede bedrifter, og koncentrationen og polariseringen er steget. Selvejet har fået en faldende betydning, det deciderede familielandbrug er blevet mindre udbredt. Landbrugets strukturudvikling ser ud til at fortsætte med uformindsket styrke.

God læselyst.

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

TIDSSKRIFT FOR LANDØKONOMI

JUBILÆUMSSKRIFT
Landbrugets udvikling gennem 200 år

NR. 2
SEPTEMBER 2014
200. ÅRGANG

Ansvarshavende redaktør

- Seniorrådgiver Henning Otte Hansen
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet

Redaktionsassistent

- Lars Jørgensen
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet

Redaktion

- Professor Carsten Daugbjerg
Crawford School of Public Policy,
Australien
- Kontorchef Niels Lindberg Madsen
Landbrug og Fødevarer, Axelborg
- Professor Peter Nedergaard
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet
- Professor Niels Strange
Skov & Landskab
Københavns Universitet
- Chefkonsulent Torben Wiborg
LMO
- Instituttleder Henrik Zobbe
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet

Oplag

- 900 stk.

Tryk

Ecograf ApS, Højbjerg

Abonnement

- 450,- kr. ex. moms pr. år
- Medlemmer af Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab modtager gratis Tidsskrift for Landøkonomi

Løssalg

- 125,- kr. ex. moms og forsendelse

Udgiver

- Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg C
Tlf 35 33 68 00
Fax 35 33 68 01
ifro@ifro.dk
www.ifro.ku.dk
- Det Kongelige Danske Landhusholdningsselskab
c/o Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg C
1769@1769.dk
www.1769.dk

Sats & layout

Henning Otte Hansen

Produktion

- Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K
forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

INDHOLD

Redaktionelt forord:

Årgang 200: Landbrugets udvikling gennem 200 år 113

Henning Otte Hansen, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Artikler:

Dansk landbrug: Tilbageblik, nutid og fremtid 117

Erik Hovgaard Jakobsen, cand. agro. Historisk konsulent og arkivar.
Landbrug og Fødevarer

Landboforeningerne: En væsentlig aktør i 200 års landbrugs- og samfundsudvikling 129

Jørgen Skovbæk, sekretariatschef i De danske Landboforeninger 1966-96

Landboreformerne og den nyere jordlovgivning 141

Karsten Kyed, tidligere lektor ved Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Dansk landbrug i miniformat - modeller og landbrugslegetøj 1770-2014 159

Peter Bavnhøj, museumsdirektør og Jens Aage Søndergaard, museumsinspektør

Dansk landbrugs største og mest succesfulde omstilling 169

Ingrid Henriksen, Institut for virksomhedsledelse og økonomi,
Syddansk Universitet og Niels Kærgård, Institut for Fødevarer- og
Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

Husmændene, de radikale og landbrugets størrelsesøkonomi..... 179

Niels Kærgård, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet, og Ingrid Henriksen,
Institut for virksomhedsledelse og økonomi, Syddansk Universitet

Dansk landbrugs internationale rammevilkår i 200 år 187

Niels Kærgård og Henrik Zobbe, Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet.

Dansk madkultur i 200 år 193

Museumsinspektør cand. mag. Bettina Buhl, Dansk Landbrugsmuseum

Strukturændringer i dansk landbrug efter anden verdenskrig 205

Henning Otte Hansen,
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet